Írta: Andrásfalvy Bertalan
2017. március 13. hétfő, 00:00 - Módosítás: 2017. március 20. hétfő, 18:11

Emberi kapcsolatok

Előszó az Anyanyelvű hagyományos kultúránk eróziója és a kitörési lehetőségek intézményes keretei című szimpózium előadásaihoz. 2012. június 27. Budapest, Hagyományok Háza.

Ez a tanácskozás napjaink egyik legsúlyosabb kérdéséről, az elmagányosodó ember egyre súlyosbodó, testi és lelki bajainak okairól és gyógyításának lehetőségeiről szólt. Elmagányosodásunk oka: kapcsolataink megromlottak vagy hiányosak; ember és a másik ember, ember és a természet, ember és az Isten között. Ezek a kapcsolatok életfontosságú szükségletei az embernek, kielégítetlensége, hiánya nemcsak lelki, mentális, hanem testi bajokban, betegségekben jelentkezik. Az elmagányosodó ember szorongóvá lesz, és ez megtöri ellenállóképességét, minden bajjal szemben, amint azt az orvosi magatartástudomány bizonyítja. A magyar társadalom európai összehasonlításban lényegesen betegebb, mint az európai átlag, várható életkora egyik legrövidebb e földrészen. A kapcsolat, közösséghez való tartozás, társadalmi tőke szavak és kifejezések helyett használhatnánk a szeretet szót is. De ezt a szót tudományos előadásokban, értekezésekben nem szoktuk használni, túlságosan érzelmesnek és közönségesnek tartjuk. Pedig bátran vállalhatnánk e kifejezést. A szeretet nem csak érzelem, hanem magatartás és cselekvésre, kifejezésére, tettekre váltásra felszólító parancs. Csak tettekkel, szavakkal, magatartással válik érzékelhetővé, valósulhat csak meg. A kapcsolat létrehozásának módja a szeretet kifejezése. A szeretet kifejezésének és a kapcsolat létrehozásának módját évezredeken keresztül a hagyományból tanulták meg az emberek, a családban, kisebb-nagyobb közösségekben és később iskolában, a társadalom ünnepi rendezvényein, különböző művészeti ágak „élvezetén” keresztül: hallással, látással és tevőleges részvétellel.

Az egyén többirányú kapcsolatokban él, az állandó kapcsolatok közösségeket hoznak létre. A kapcsolatoknak, a szeretet-köröknek rangsora, „hierarchiája” van, de ez nem állandó, változatlan, hanem az egyén életkorával változhat e rangsor. A legelső és évekig a legfontosabb kapcsolat az anya és gyermeke közt jön létre, ha a kapcsolat-felvétel módját, mikéntjét a hagyományból megtanulta az anya. Kodály Zoltán szerint a kapcsolat a gyermek születése előtt már kilenc hónappal megkezdődhet, mégpedig nemcsak az anya és a gyermeke közti, hanem a későbbi, nagy, egy néphez, nemzethez kötő kapcsolat építése is, amikor egy kérdésre, hogy mikortól kezdve kell a gyermekeket énekre, dalra tanítani, – a fentebbi választ adta. Az első kapcsolat megélésének, a szeretet kifejezésének módjai és eszközei: a mosolygás, a ringatás, az altatódal éneklése, érintés, ritmusos mondókák, versek mondása, csókolás, cirogatás, höccögtetés (a szopáskor elnyelt levegő kibüfögtetésére), ölelés, szorítás, gyúrás a kisgyermek kacagtatásáig, úgy hogy az anya utánozza a gyermeket és a kicsi baba az anyját. Mindennek gazdag, sajátosan magyar-nyelvű hagyománya van, de ennek átadása mára a családokban megszakadt. (Ezt nevezte a szimpozium eróziónak.) Hogyan lehet ezt a fontos, a lélektan szerint a gyermek későbbi életét is nagyban meghatározó kapcsolatot helyre állítani

ma? – teszi fel a kérdés a szimpózium. Ennek két feltétele, módja van. Az első: hitelesen le kell írni a hagyományt, minél több helyen, minél alaposabban kitérve a körülményekre, az átadás hogyanjára is figyelve. Ez a néprajztudomány, a kutatók feladata. Ebben, mi magyarok nem állunk rosszul. Évszázadokra visszanyúló népművészeti hagyományaink összegyűjtésében szinte minden „műfajban" élenjárók vagyunk. Az első gyerekjáték-gyűjtemény, nyomtatott könyv alakjában nálunk jelent meg 1891-ben. (Kiss Áron: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. – Ahol a legnagyobb a veszély, ott van legközelebb a segítség.) Azóta több, nagyon értékes gyermekjáték monográfia és összefoglaló munka született meg hazánkban. A második feltétel: A hagyományt intézményesen tanítanunk kell, mert minden családba nem juthat el e hagyományt tanító szakember. A mai Világ erre rendelkezésre álló intézményei közt első lehetne az iskola. Amíg ez nem lesz tananyag, legalábbis a leendő anyáknak, addig meghirdetett tanfolyamokon, foglalkozásokon kell átadni ezt az ismeret- és módszertani anyagot. Több, már szép sikereket elérő, e fenti célt szolgáló kezdeményezésről olvashatunk részletes beszámolót itt. (Hazay Timea a Ringató foglalkozásokról, Szerényi Andrea pedig már a következő, gyermek és a másik gyermek, a gyermekközösségekkel való kapcsolat megteremtésének, a serdülők táncház-mozgalmához vezető útnak bemutatásáról írt.)

Visszatérve a kapcsolatok rangsorához: az első, legerősebb, – láttuk – az anya és gyermek kapcsolata. A felnövekvő gyermek hasonlókorú társakra, közösségére vágyik. Ebben tanulja meg az élvezetes, szerepjátszós, énekes-táncos gyermekjátékokban a közös szépalkotás, a teremtés örömét és az ehhez nélkülözhetetlen, önként vállalt fegyelmet és együttműködést, majd a természeti környezettel való kapcsolat módját és élményét. Először a fecske-, gólya-köszöntőket, csigabiztatókat majd a határjárásokban szülőhelye természeti szépségeit ismerte meg. Serdülő kislegényként bekapcsolódott annak gondozásába, mert régen, húsvétkor az ifjúság ünnepi feladata volt a határjelek megújítása, a források, legelők, hidak kitisztítása is. Megtanulta a párválasztást előkészítő közösségek rendjét a páros-táncokat a fonókban az indulatokat, érzelmeket kifejező népdalokat, meséket, tréfákat, ajándék-tárgyak készítését és az érintkezés szokásait. A párválasztás idején a szeretet-rangsor megváltozott. Első helyre került a remények és elvárások szerint a halálig szóló házassági kapcsolat, melyért elhagyta apját és anyját is, hogy a férfi és nő egy testté, családdá váljon. A gyermekjátékok során ismerték meg a nagyobb falusi, majd a nemzethez kapcsolódó szeretetet, kapcsolat módját, „eszközeit": Kodály Zoltán szavai az énekes, táncos gyermekjátékokról: *„Egyrészt valóságos tárházai a tudatalatti magyarságnak. Tudatalatti elemeknek eddig még alig méltatott szerepe van a nemzeti jelleg* (talán inkább öntudat, nemzeti lélek szó használata lenne itt jobb, – A.B.) *kialakulásában. Aki nem játszotta gyermekkorában e játékokat, annyival is kevésbé magyar. Benne a nemzethez tartozás sokágú, bonyolult érzése feltétlenül szegényesebb, hiányosabb. Egy csomó jellegzetesen magyar testmozdulat, szólás, hanglejtés, forma, dallam kimaradt lelki életének építőanyagából. A nevelésnek oda kell törekednie, hogy ez a: „magyar vagyok" minél gazdagabb tartalmat, minél több életet, színt jelentsen mindenkinek, egyénileg is, különben vajmi könnyen üres frázissá szárad. Másrészt nagy e játékok tisztán emberi értéke is, fokozzák a társas érzést, életörömet. A mai gyermek koravénsége ellen nincs jobb orvosság."*
A nemzeti érzést, tudatot táplálták a mesék, mondák, a hősökről szóló balladák, történeti énekek is. A mese hallgatását is meg kellett tanulnia a gyermekeknek, – rövid versek, szólások, rigmusok mondásával. Bár napjainkra a mesének és a mesemondás újabb alkalmai,

„műfajai” alakultak ki (olvasott, irodalmi mese, mesemondó versenyek stb.), hangsúlyoznunk kell, hogy a népmese nem egyszerűen valami történetnek az elbeszélése, hanem egy sajátos „funkciót” betöltő műfaj volt. Valami hiányról szólt; a szegény kanászgyerekről, a harmadik királylányról, tehát a kicsi, megvetett, gyenge, szegény, lenézett főhőssel könnyen azonosulhatott a kicsiségét, gyengeségét érző gyermek, de a mesében ez a kicsi, gyenge gyermek bátorságával, jószívűségével minden próbát kiállt és így legyőzte a 24 fejű sárkányt, az ördögöt és a boszorkány cselvetéseit és királlyá lett, elnyerte méltó jutalmát. Ez a gyermek első hit- és erkölcstan-órája! Azt a mesét, ami nem erről szól, nem is szabad elmondani a kicsi gyermeknek. A meséknek is megvoltak a korhoz kötött műfajai, s nem is volt mind gyermekeknek való. Ezzel az összetett lélektani és pedagógiai problémával foglalkoztak ezen a szimpóziumon Sándor Ildikó, Raffai Judit, Körömi Gábor előadásai. Juhász Dezső a nyelvjárásmentésről, mint a helyi, szűkebb szülőföldhöz és közösséghez tartozás érzés erősítésének eszközéről írt. Agócs Gergely mintegy összefoglalja a hagyomány értékelését mai, fogyasztói világunkban. Kifejti és idézi,
„a pedagógus feladata ebben a helyzetben az, hogy rádöbbentse a gyerekeket: amikor a hagyományról tanulnak, akkor az önmaguk, saját kultúrájuk megismerése felé vezető úton indulnak el.”
Hozzátehetjük, hogy ezzel saját lelki és testi egészségének biztosításán is munkálkodnak, mert ezzel elmagányosodásuk, elidegenedésük, szorongásuk ellen harcolnak. Végül Juhász Zoltán sajátos, matematikai összehasonlító módszerrel mutatja ki „zenei térképen”, hogy a magyar népzenei hagyomány 33 népzenei kultúra, összesen 33.000 dallam vizsgálata során a Világ legtöbb ősiséget őrző népzene-kultúrájának bizonyul. Gazdag eszköztárunk van tehát, hogy ennek segítségével megmaradjunk…

És mégegyszer az ember kapcsolatairól. Ember és a másik ember közti kapcsolat kultúránként, népenként más és más formában, beszélt, énekelt, táncolt anyanyelven jön létre. A kapcsolat, a szeretet lényege azonban nem ismerhet határokat. Az Istennel való kapcsolat az emberi kapcsolatok summája. Hitünk szerint az utolsó ítéletkor az Úr így szól az igazakhoz. *„Jöjjetek Atyám örökébe, mert amikor éheztem, ennem adtatok, amikor ruhátlan voltam, felruháztatok, amikor beteg voltam, meglátogattatok…”*
–
„Mikor láttunk téged éhezni és ruhátlanul…”
– felelik az igazak.
„Amit a legkisebbeknek is tettetek, nekem tettétek…”
– válaszolja az Isten. A természettel való kapcsolat éppen olyan élet-szükséglet, mint az emberek-közti. A legújabb ökológiai szakirodalom bebizonyítja, hogy az ember a természettel való kapcsolata csak ott szakadhat meg,ahol korábban az ember és ember közti kapcsolat megromlott, így egy törpe kisebbség kisajátíthatta a természet minden embert megillető kincseit. A természettől elszakadt társadalom pedig épp úgy halálra van ítélve, mint az elmagányosodott egyén.

A tanácskozáskozáson a következő előadások hangzottak el:

Juhász Zoltán: Mi a „magyar” népzenénkben?

Raffai Judit: A magyar szövegfolklór harmadik élete

Juhász Dezső: Nyelvjárásmentés és nyelvstratégia

Hazay Tímea: A Ringató foglalkozások eszmeisége és szemléletmódja

Agócs Gergely: Kulturális anyanyelvünk eróziójának története az elmúlt évszázadban

Sándor Ildikó: Az auditív figyelemtől a szövegértésig a gyerekfolklór műfajaival